

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

Керенцева Я.А.

студентка,

Науковий керівник: Бостан Л.М.

кандидат історичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ІДЕЇ ТЕОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

У ряді держав, на сьогоднішній день, досить ефективно функціонують нетипові форми правління, тобто модифіковані форми правління, котрі поєднують в собі першорядні риси декількох «класичних» форм правління: республіки і монархії (Малайзія), абсолютної і конституційної монархії (Кувейт), президентської та парламентської республіки (Колумбія).

Виділяють такі різновиди нетипових форм правління: виборна монархія («республіканська монархія», монархія з республіканськими елементами), суперпрезидентська республіка («монархічна республіка», республіка з монархічними елементами), некласична республіка та теократична республіка [10], яка не дивлячись на свою непопулярність у сучасності заслуговує на окрему увагу.

Така держава в світі тільки одна – Іран. Джерелом влади в ній конституційно проголошений бог. Нація реалізує дане богом право на політичну владу [7, с. 134].

Сьогодні подібний устрій мають такі держави як Афганістан, Ємен, Мавританія, Оман, Пакистан та Саудівська Аравія. Також більше десяти держав в країнах з мусульманською більшістю встановили Іслам як державну релігію, хоча повністю ісламськими державами не вважаються [8].

У різні періоди розвитку людства у суспільства було різне ставлення до Бога та церкви, тому актуальним вважаю дослідити генезис релігійного впливу на становлення історико-правової думки мислителів різних часів.

Перш за все, варто зазначити, що теократія відноситься до числа історично перших типів організації політичної влади, що з'явилися на зорі людської цивілізації, і являє собою форму держави, в якій як політична, так і духовна влада зосереджені в руках духівництва (церкви). Зазвичай вища влада в теократичній державі належить главі пануючої

церкви (він же глава держави), що визнається «живим богом», «намісником бога на землі», «первосвящеником» і т. п. (фараон, цар, імператор, халіф). Практично державні повноваження покладені на духівництво, жерців. Законом визнаються «веління бога» – Священне писання, шаріат і т. п. і воля глави держави і церкви. Вперше термін «теократія» зустрічається в роботах Іосифа Флавія [12].

Для того, щоб зрозуміти ідеї теократії та відношення суспільства до Бога та церкви необхідним є проаналізувати розвиток даної теорії в періодах історії людства.

У період Стародавнього світу Бога проголошували першопричиною виникнення держави ще з давніх часів. Божественне походження царської влади стверджувалося уже в 18 ст. до н.е. в законах вавилонського царя Хаммурапі. У його законах записано: «Бог Мардух створив чорноголових і поставив мене, Хаммурапі, правити чорноголовими» [4].

У Давньому Китаї імператора називали сином Неба, який править Піднебесною. Так, за древньокитайським міфом про походження і характер земної влади, саме персона правителя Піднебесної має єдиний зв'язок із вищими сферами. Вся влада символізує особу правителя у вигляді внутрішньої сили, а інші посадові особи і державний апарат у цілому є лише проводирями вищої влади [1].

У Давньому Єгипті культ фараона став культом героя, засновника громади, володаря Всесвіту. Правитель є виконавцем Божих заповідей, Божої правди на землі. Тому Бог вручає правителеві скіпетр і закони.

За версією древніх євреїв, єдиний, істинний Бог є покровителем усього єврейського народу, його царем (верховним законодавцем, правителем і суддею) [3, с. 49].

Православний богослов Іоанн Златоуст відзначав, що існування влади – все це справа Божої премудрості і тому треба «підносити велику подяку Богові і за те, що є царі, і за те, що є судії» [5].

Аналізуючи період Стародавнього світу можна стверджувати, що церква претендувала не тільки на повну незалежність у релігійних справах, але і на участь у політичній владі, вимагаючи допомоги держави в множенні і охороні церковних багатств. Вважалось, що правитель держави – це «створінні Боже», якому влада надана за його заслуги перед Богом.

Наступним періодом є період Середньовіччя, в якому християнський теолог Августин Блаженний (Аврелій) бачив прояви теократії у процесі «боротьби двох градусів». У якості «граду земного» і «граду божого» у нього виступає два протилежні види людських спільнот [6].

Католицьких богослов Фома Аквінський писав, що правитель в державі займає таке положення, як Бог у Всесвіті, як душа в тілі.

Керуюча державою воля володаря є разом з тим єдине, що об'єднує в ньому всю свою суть: без неї держава б розпалася [9, с. 57].

Враховуючи вищевказані суттєві моменти можна стверджувати, що державно-правова думка періоду Середньовіччя характеризується тим, що церква стає навід'ємним інститутом держави і поділом суспільства на «віруюче» та «невіруюче».

Варто зазначити, що у кінці XV – першій половині XVI ст. важливим поштовхом в розвитку епохи Реформаційно-політичної думки стали ідеї протестантизму: лютеранства та кальвінізму. Основними представниками цього періоду були Мартін Лютер та Томас Мюнцер.

Основу доктрин Мартіна Лютера становило вчення про два світи – духовний і земний, де водночас живе і, від влади яких, залежить людина. Томас Мюнцер, рішуче виступав не тільки проти католицизму, але й проти всього християнства і феодалізму, в протилежність поміркованому реформаторству [2, с. 52].

Наступний період, що заслуговує на увагу, період буржуазних революцій і вільної конкуренції. Представниками цього періоду є такі науковці, як: Ж. Мельє, П. Гольбах, Д. Дідро, К. Гельвеція, Ж. Ламетрі та інших філософів. Цей період з наукового погляду характеризується атеїзмом, який був пов'язаний з утвердженням капіталістичного способу виробництва й епохою буржуазно-демократичних революцій, зокрема революцією 1789 р. у Франції і революцією 1849 р. в Німеччині. Активна участь у боротьбі з феодалізмом народних мас, революційність самої французької буржуазії XVIII ст. та її ідеологів визначили відкритий, послідовний і войовничий характер атеїзму [11].

Вчення періоду імперіалізму повністю відокремлює існування церкви від держави, і вона не втручається в стосунки громадян до релігії і релігійних вірувань. В соціалістичному суспільстві здійснюється діяльність, направлена на створення умов для звільнення свідомості громадян від релігійних переконань, ведеться науково-атеїстична пропаганда. Якщо вільнодумство і атеїзм в його історично обмежених формах прояву в антагоністичних формаціях не були ще надбанням широких мас, то в соціалістичному товаристві релігії протистоїть масовий атеїзм [12].

У післявоєнний період переважали ті богослови і філософи, які намагалися знайти основу для переоцінки віри в світі, який став невіруючим (за Д. Бонхьоффером). Серед них вирізнялися дві ключові фігури – німецький філософ Мартін Гайдегер, один із засновників екзистенціалізму, і Рудольф Бультман, який прийняв цю філософію як основу для нового підходу в інтерпретації Нового Завіту, назвавши його «деміфологізацією».

Сьогодні багато філософів постулюють думку про те, що динаміка сучасних змін, яка тяжіє до неймовірних швидкостей, ймовірно не

дозволить сформуватися стійкій системі цінностей і орієнтирів. Ослаблення соціальних зв'язків, можливість активно жити, працювати, займатися творчістю без підтримки роду, клану, сім'ї, друзів, неминуче будуть сприяти розвитку почуття самотності і пошуку виходу із нього. Подолати окреслену ситуацію допоможе або світова інформаційна мережа, що поєднує інтелекти індивідів (М. Кастельс, З. Бауман), або трансцендентний духовний орієнтир, що поєднує надраціональні рівні їх свідомості (П. Тілліх, Дж. Маккуоррі) [13, с. 14].

Підсумовуючи вищенаведене можна дійти висновку, що теорія теократії, зародившись на стадії переходу людства від привласнюючої економіки до виробляючої, набуваючи в процесі становлення та розвитку етноконфесійна і цивілізаційне своєрідність, теократична модель влади пережила кульмінаційну фазу свого розквіту в епоху середньовіччя, процес переорієнтації церкви на вирішення проблем мирського життя, що протиставляється високодуховним і священним завданням порятунку життя вічного в Новий час і зазнає динамічні як секуляризаційним, так і зворотні, релігійно-відроджуючі зміни в сьогоденні.

Список використаних джерел:

1. Беспалько В.Г. Курс: Проблеми теорії держави і права [Електронний ресурс] / В.Г. Беспалько // Правова бібліотека: навчальна література з правових дисциплін. – Режим доступу: <http://pravolib.pp.ua>
2. Горлач М.І. Політологія: наука про політику: підручник / М.І. Горлач, В.Г. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
3. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / Р.А. Калюжний, С.М. Тимченко, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. – К.: Видавець Паливода А.В., 2007. – 134 с.
4. Закони вавилонського царя Хаммурапі. [Електронний ресурс] // Бібліотека ім. М.Н. Грачова. – Режим доступу: <http://grachev62.narod.ru>
5. Златоуст Иоанн Беседы на Псалмы [Електронний ресурс] / Иоанн Златоуст // Православная энциклопедия Азбука веры. – Режим доступу: <http://azbyka.ru>
6. История политических и правовых учений [Електронний ресурс] // Онлайн библиотека: учебники, учебные пособия, лекции. – Режим доступу: <http://www.studylaw.narod.ru>
7. Иванов В. Форми правління і політичного режиму. У пошуках нового змісту / В. Иванов // Логос. – 2008. – № 6. – С. 121-155.
8. Ісламська держава. [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
9. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы: учеб. пособие / Т.В. Кашанина. – М.: Юрист, 1999. – 334 с.

10. Нетипові форми правління. [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
11. Релігієзнавство: підр. [Електронний ресурс] // Онлайн бібліотека. – Режим доступу: <http://readbookz.com>
12. Тлумачний словник. [Електронний ресурс] // Онлайн словник. – Режим доступу: <http://vseslova.com.ua>
13. Шевченко С. Ідентичність людини в сучасних умовах: роздуми над ціннісними пріоритетами екзистенціальної теології Дж. Маккуоррі / С. Шевченко // Наукові записки. – 2012. – № 10. – С. 13-24.